

TURYSTYKA W WOJEWÓDZTWIE ZIELONOGÓRSKIM W LATACH 1975—1992

Powojenna historia Ziemi Lubuskiej to okres istotnych przemian we wszystkich dziedzinach życia, w tym również w turystyce. Jej upowszechnianie dokonywało się w ścisłym związku z rozwojem gospodarczym i demograficznym regionu.

Popularność województwa zielonogórskiego w kraju i za granicą wzrosła szczególnie poprzez jego funkcję turystyczną, którą — obok waloryzacji środowiska naturalnego — spotęgowało przygraniczne położenie oraz tranzytowa rola w krajowym i zagranicznym ruchu turystycznym.

Turystyka spełniała w życiu społecznym woj. zielonogórskiego szereg ważnych funkcji. Między innymi należy podkreślić jej znaczenie w procesie repolonizacji środkowego Nadodrza, a także integrującą rolę w okresie osadnictwa w pierwszych latach po wojnie. W późniejszym okresie zajmowała poważne miejsce w polityce socjalnej i w procesach kulturotwórczych oraz była czynnikiem aktywizacji gospodarczej wielu rejonów i miejscowości. Stanowiła ona także istotny składnik w systemie wychowania dzieci i młodzieży.

Osiągnięcia w rozwoju ruchu turystycznego i towarzyszących mu zjawisk do 1980 r. były znaczne, chociaż dalekie jeszcze od faktycznego zapotrzebowania społecznego. Mimo licznych mankamentów¹, procesy kształtowania różnorodnych form ruchliwości przestrzennej przebiegały w woj. zielonogórskim o wiele pomyślniej niż w innych województwach, a szczególnie w skali kraju².

Wzrost roli woj. zielonogórskiego w turystyce kraju przypadł na drugą połowę lat sześćdziesiątych, co uwarunkowane było atrakcyjnością oraz w miarę poprawnym funkcjonowaniem rynku usług turystycznych, a także pełniejszą informacją, reklamą i propagandą o możliwościach uprawiania bogatych form wypoczynku na Ziemi Lubuskiej. Należy podkreślić również zwiększoną aktywność merytoryczną organów administracji terenowej, organizacji społecznych i zakładów pracy.

¹ Dotyczyły one głównie zagospodarowania turystycznego, tworzenia i eksploatacji bazy materialno-technicznej, niedociągnięć w polityce kadrowej i sferze informacyjno-propagandowej oraz nieprawidłowości związanych z systemem organizacyjnym turystyki i sposobem zarządzania tą dziedziną w regionie.

² Zob. bliżej L. Trybus, *Rozwój turystyki na Ziemi Lubuskiej w latach 1945—1975*, Zielona Góra 1990.

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych nastąpił w regionie poważny przyrost w bezwzględnej wielkości krajowego ruchu turystycznego³. O wzroście ruchliwości przestrzennej zdecydowało przede wszystkim otwarcie dla celów turystycznych granicy PRL — NRD.

W 1975 r. w nowych granicach terytorialnych woj. zielonogórskiego znalazły się m.in. rejony Wolsztyna i Zbąszynia, nasycone turystycznymi walorami przyrodniczymi i rozbudowaną infrastrukturą gospodarczą, a szczególnie bogata sieć hydrograficzna stwarzała doskonale warunki rozwoju turystyki wodnej i pobytowej. Wraz z nowym podziałem administracyjnym państwa nastąpiły poważne zmiany w jego zarządzaniu oraz w organizacji działalności turystycznej. Zlikwidowano powiatowe wydziały oświaty i wychowania, kultury, kultury fizycznej i turystyki. Powołano natomiast takie wydziały w urzędach miejskich i gminach. W Zielonej Górze reaktywowano Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, a w miastach i gminach utworzono komitety kultury fizycznej i turystyki jako społeczne ciała opiniodawcze wojewody i naczelników. Istniejące w regionie ośrodki sportu, turystyki i wypoczynku przekształcone zostały w ośrodki sportu i rekreacji podporządkowane naczelnikom miast. W woj. zielonogórskim powyższe zmiany dokonywały się stosunkowo długo, głównie w odniesieniu do przedsiębiorstw i jednostek turystycznych, a w wielu gminach i w niektórych miastach do końca 1975 r. nie zdołano powołać pełnomocników naczelników ds. kultury fizycznej i turystyki⁴. Powyższa sytuacja nie sprzyjała pełniejszej realizacji założeń programowych w zakresie turystyki w województwie, zwłaszcza na przełomie lat 1975/76.

W latach 1976—1980 nastąpiło w woj. zielonogórskim szereg korzystnych zmian w ocenie zjawisk turystycznych, chociaż ruch turystyczny utrzymywał się w tym okresie na zbliżonym liczbowo poziomie⁵. Poza rozbudową turystycznej bazy materialnej i technicznej na uwagę zasługuje zwiększenie efektywności ekonomicznej i podwyższenie poziomu świadczonych usług przez organizatorów i gestorów ruchu turystycznego oraz pogłębienie funkcji poznawczej i wychowawczej turystyki szkolnej. Wielorakie osiągnięcia wpływały zarówno z realizacji uchwał i zarządzeń wojewódzkich władz administracyjnych, jak i z dużego zaangażowania ruchu związkowego i organizacji młodzieżowych w obsłudze turystów i wczasowiczów oraz z konkretnych przedsięwzięć wielu zakładów pracy i turystycznego aktywu społecznego.

Szczególne znaczenie w turystycznym zagospodarowaniu województwa odegrała realizacja Uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze nr IV/9/76, w wyniku której powołano zespół ds. zagospodarowania turystycznego woj. zielonogórskiego, a Wojewódzkie Biuro Projektów opracowało plany zagospodarowania turystycznego wielu nowych rejonów, tras turystycznych i ośrodków lotniskowych⁶. Problemy turystyki

³ Np. w latach 1970—1972 większe wskaźniki przyrostu notowały tylko takie potęgi turystyczne, jak woj. gdańskie, katowickie, warszawskie i wrocławskie (zob. *Turystyka 1973*, GUS, Warszawa 1974, s. 11).

⁴ Por. *Kultura fizyczna i turystyka* (cyt. KFiT). Sprawozdanie za 1975 r., s. 1. Urząd Wojewódzki w Zielonej Górze.

⁵ Ponad 3 mln osób rocznie (łącznie krajowy i zagraniczny).

⁶ Rejony: Stawa, Wolsztyn, Zbąszyń, Łagów, Dąbie, Nowogród Bobrzański, Żary, j. Nieścis. Ośrodki lotniskowe: Radzyń I, Radzyń II, Józefów, Lubrza.

ki, wypoczynku i zagospodarowania turystycznego były także tematem narad władz wojewódzkich z udziałem pracowników miast i gmin, sesji WRN oraz posiedzeń Wojewódzkiej Komisji Zdrowia, Spraw Socjalnych i Wypoczynkowych. W rozpatrywanym okresie wystąpiło także szereg niedociągnięć w organizacji i systemie zarządzania sprawami turystyki w województwie, które w efekcie hamowały rozwój wielu form ruchu turystycznego bądź utrudniały lub paraliżowały realizację innych zadań rekreacyjno-wypoczynkowych. Niedostateczna była informacja wielu biur podróży w zakresie turystyki obozowobiorczej i kwalifikowanej, a stan sanitarny niektórych miejscowości turystyczno-wypoczynkowych i obiektów ogólnodostępnych⁷ sprzyjał zanieczyszczeniu jezior oraz postępującej degradacji środowiska naturalnego.

Struktura krajowego ruchu turystycznego uległa w regionie poważnym zmianom. Dominujący do 1976 r. wśród form ruchu turystycznego — wypocznik świąteczny, wyraźnie zmniejszał się w następnych latach na korzyść wycieczek i turystyki pobytowej, której podstawową bazę stanowiły nadal ośrodki zakładowe⁸.

W rozwoju turystyki zagranicznej na szczególnie podkreślenie, z uwagi na wieloletnią tradycję, zasługuje ruch turystyczny PRL — NRD. W najważniejszym okresie sprzyjały mu programy współpracy turystycznej Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze z jego odpowiednikami w Cottbus i we Frankfurcie nad Odrą.

Oslabienie gospodarki kraju, skomplikowana sytuacja społeczno-polityczna oraz wprowadzenie stanu wojennego zapoczątkowały bardzo niepomyślny etap w dziejach turystyki, który praktycznie trwał do 1988 roku. Okres ten zamknął zasadnicze zmiany polityczne w kraju i uryn-kowanie gospodarki. W woj. zielonogórskim nastąpił niespotykany dotąd regres we wszystkich zjawiskach związanych bezpośrednio z działalnością turystyczną, a przede wszystkim z funkcjonowaniem rynku usług turystycznych oraz z krajowym i zagranicznym ruchem turystycznym we wszystkich jego podstawowych formach. Na skutek obustronnych decyzji rządów PRL i NRD już od listopada 1980 r. zamarł przygraniczny ruch turystyczny, a w kwietniu 1981 r. całkowicie zniesiono ruch wycieczkowy ze Związkiem Radzieckim (w obu kierunkach). Zawieszono też możliwość indywidualnych wyjazdów turystów do państw strefy pozarublowej i do Jugosławii. Zahamowany także został główny strumień przepływu przez województwo turystów z państw kapitalistycznych na międzynarodowych trasach E-8, E-14 i E-22.

W latach 1982—1986 utrzymywał się spadek aktywności turystycznej mieszkańców regionu. Liczba turystów w podziale na przyjazdy i wyjazdy (łącznie krajowe i zagraniczne) zamykała się w granicach 550 tys. rocznie. Najistotniejszymi czynnikami wpływającymi na tak ograniczony ruch turystyczny były systematycznie wzrastające ceny usług turystyczno-wypoczynkowych, trudności zaopatrzeniowe w artykuły konsumpcyjne i przemysłowe oraz zastój w przygranicznej współpracy turystycznej z NRD.

⁷ Problemy te wystąpiły głównie w Łagowie, Sławie, Wolsztynie i Zbąszyniu.

⁸ W 1979 r. na terenie województwa były 83 ośrodki wypoczynku. Największą bazą dysponowały w kolejności branże: metalowców, włóknarzy i budowlanych (zob. KFiT. Sprawozdanie za 1979 r., s. 20).

W latach 1987—1989 nastąpił w woj. zielonogórskim jeszcze większy spadek krajowego ruchu turystycznego, co spowodowane było ustawicznym podwyższaniem kosztów transportu i noclegów. Liczba uczestników tego ruchu zmalała do 274 tys. osób w 1987 r., a w 1988 r. wynosiła ona 241 tys. osób⁹.

Od 1989 r. mieszkańcy Ziemi Lubuskiej zaczęli masowo wyjeżdżać za granicę. Wyjazdy te związane były z nowelizacją przepisów paszportowych. W większości przypadków (zwłaszcza do Berlina Zachodniego i Wiednia) były to wyprawy handlowe, a niekiedy także zarobkowe. Na tle nowych przemian społeczno-gospodarczych zjawiska turystyczne w kraju przedstawiają się bardzo negatywnie. Opóźniająca się prywatyzacja branży turystycznej, brak koncepcji dalszego wykorzystania rozpadającej się bazy wczasowej przedsiębiorstw państwowych i aktualnych planów zagospodarowania turystycznego oraz brak wizji funkcji turystycznej w naszej polityce społecznej i interwencjonizmu państwa w tej dziedzinie gospodarki może w efekcie spowodować całkowity zastój działalności turystycznej. Maleje także liczba wyjazdów zagranicznych i ich uczestników oraz organizowanych form pobytowo-wypoczynkowych krajowego ruchu turystycznego, które determinowane są wielkością budżetów rodzinnych i możliwościami przeznaczenia własnych środków na konsumpcję usług turystycznych.

Zagraniczna turystyka przyjazdowa rozwijała się w woj. zielonogórskim w ostatnich trzech latach w miarę pomyślnie, chociaż jej celem były najczęściej potrzeby handlowe lub kontakty zawodowe. Dynamika tego ruchu szczególnie wzrosła w pierwszej połowie 1992 r., a region wraz z centralną Polską, Śląskiem i Wybrzeżem odgrywa rolę supermarketu dla Niemców z byłej NRD oraz bazaru dla mieszkańców Wspólnoty Państw Niepodległych.

Turystyka, z jej dotychczasowymi pewnymi wzlotami, ale także upadkami, o których staraliśmy się tu krótko powiedzieć, jest dla nas wciąż przede wszystkim poważną szansą rozwojową środkowonadodrzańskiego regionu. Oznacza to, że im szybciej podejmujemy odpowiednie, dobrze przemyślane działania (prywatyzacyjne, modernizacyjne, inwestycyjne, edukacyjne i inne), z koniecznym tu udziałem państwa, oczywiście tym lepiej.

---

⁹ Podano łącznie z uczestnikami turystyki zagranicznej (por. KFiT. Sprawozdanie za lata 1987—1988).